N°. 44. Donderdag 15 Januari 1903. 2de Jaargang.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging OOST EN WEST.

REDACTIE: De 4de Commissie, aan welke de verspreiding van populaire kennis omtrent Oost- en West-Indië is opgedragen.

Mededeelingen of Ingezonden Stukken moeten worden geadresseerd „aan de Redactie”, en gezonden aan den Heer G. E. V. L. VAN ZUYLEN, *Voorzitter der Redactiecommissie*, **7a Heerengracht** of den *Secretaris*, Mr. G. VAN SLOOTEN Azn., **43 Conradkade**, beiden Den Haag.

Voor de Administratie en Advertentiën wende men zich tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG” **Haagpoort 4**, Den Haag.

Dit nummer bestaat uit Twee Bladen.

Het hoofddoel der Vereeniging is:

Het verspreiden van populaire kennis omtrent onze Indiën onder gansch het volk en het bevorderen der welvaart in die gewesten, om zoodoende en ook door het verleenen van onderlinge hulp, ware belangstelling en liefde te kweeken tusschen Nederland hier en ginds.

Het lidmaatschap bedraagt f 1.50 tot f 5.— 's jaars, (voor het buitenland minstens f 2.50).

Zij die f 5 of meer contribueeren of een gift in ééns schenken van f 100, zijn donateur(trice).

Inhoud van dit nummer.

Voor den Noodlijdenden Javaan. — Mededeelingen. — Een indisch belang? — Oost-Ind. Berichten. — West-Ind. Berichten. — Van vreemde Koloniën. — Ingezonden. — Correspondentie. — Voornaamste inhoud van Nederl. Tijdschriften voor Oost- en West-Indië. — Mail. — Feuilleton.

Voor den Noodlijdenden Javaan

Op 8 Januari hadden wij een restant in kas van	f 845.48
Op dienzelfden datum werd aan het Bestuur der O.-Indische Zustervereeniging overgemaakt een wissel groot f 600 Ind. courant, waarvoor werd betaald	- 604.—
Zoodat er overbleef. . .	f 241.48
Sedert is bijgekomen van X. Y. Z.	- 2.—
Thans hebben wij dus nog in kas: . .	f 243.48

Van den heer *B.* te *M.* kregen wij een postwissel van f 10, zijne *jaarlijksche bijdrage* aan de inrichting te Semarang, die wij aan den penningmeester van het Nederlandsche sub-comité hebben geëndosseerd.

Van dien penningmeester ontvingen wij ter opname in ons blad de volgende mededeeling:

Door het Ned. sub-comité voor zieke en behoeftige Inlanders in de residentie Semarang, is tot en met heden ontvangen aan bijdragen in contanten, en op inschrijvingsbilletten:

Bedrag vorige opgave	f	18919.54
Inteekenlijst Mevr. A. 's Hage	-	121,50
Schoolcollecte jonge meisjes A. 's Hage	-	5.50
Collecte familie v. d. K. 's Hage	-	1.30
Mr. J. L. 's Hage	-	5.—
Inteekenlijst H. d. J. Delftsche stud. corps	-	51.50
Mevr. M. P. H. K. Arnhem	-	2.50
	f	19106.84
Een bijdrage van f 10, in vorige opgave vermeld, is veranderd in jaarl. bijdrage, af:	-	10.—
Totaal .	f	19096.84

Voor jaarlijksche bijdragen werd ingeschreven door:

Bedrag vorige opgave	f	439.—
Mr. W. A. E. 's Hage	-	10.—
Mej. J. P. 's Hage	-	10.—
Mevr. J. H. A. A. 's Hage	-	10.—
Mevr. P. G.	-	2.50
Totaal .	f	471.50

's Hage, 10 Januari 1903.

De Penningmeester,
J. A. v. d. Loeff.

Voor den **Verlamden O.-I. ambtenaar** werd door den heer *Gonggrijp*, Koningsplein 4 den Haag, nog ontvangen van D. v. E. . . . . . f 2.50
van J. G. . . . . - 1.—
Totaal . f 3.50

Mededeelingen.

Heden ontvingen wij het volgend telegram uit **Apeldoorn**:

„Gisteren avond door 50 leden hier afdeeling opgericht”.

Met groote ingenomenheid begroeten wij de geboorte van deze jongste afdeeling onzer vereeniging, in de hoop, dat nu het jaar 1903 zich zoo goed heeft ingezet, dit voorbeeld elders navolging moge vinden.

In zijn laatste jaarverslag kon het Hoofdbestuur onzer Vereeniging reeds gewagen van den nuttigen arbeid van den correspondent onzer Vereeniging te genoemder plaatse, den heer *T. B. Bruijn van Rozenburg* aan wiens arbeid zeker niet in de laatste plaats moet worden toegeschreven, dat, waar de jongste naamlijst van de leden van „Oost en West” aldaar een 25tal namen aanwees, thans reeds door 50 leden, in tegenwoordigheid van de ijverige Presidente onzer Vereeniging, een nieuwe afdeeling kon worden opgericht.

Les idées marchent, ook de denkbeelden, die bij onze Vereeniging voorzitten. Moge dit zoo blijven voortgaan, opdat steeds meer kracht van „Oost en West” moge uitgaan tot zegenrijk werken in het belang van Nederland en zijne koloniën!

Van de Afdeeling Utrecht en omstreken:

De Presidente der Afdeeling, Mevrouw **J. E. van Oeveren—van Schaik**, *Predikheerenkerkhof 14bis* en de Secretaris-Penningmeester der Afdeeling, **D. F. Romein**, *Willem Barentzstraat 20bis*, maken bekend dat zij zich dagelijks, bij voorkeur van 11—12 's vm., uitgezonderd Zon- en Feestdagen, beschikbaar stellen tot het geven van inlichtingen betreffende het plaatsen van kinderen, die men voor opvoeding en onderwijs naar Utrecht wil zenden.

Een indisch belang?

I.

In de zitting der Tweede Kamer van den 20en November jl., merkte de minister van Koloniën, Idenburg, o. a. het volgende op:

«Wat nu de kosten voor de defensie aangaat, komt 't mij niet onbillijker voor, dat Indië die voor zijne verdediging betaalt, dan dat Nederland, of welk ander land ook, de kosten draagt van de zijne. Zegt men echter dat de verdediging van Indië tegen een buitenlandschen vijand plicht is van den souverein, dat Nederland als souverein van Indië de kosten der defensie dus heeft te dragen, dan zal ik dat willen toegeven als men daartegenover dan ook erkent, dat naast souvereinsplichten ook staan souvereinsrechten, zoodat, zooals voor meer dan 25 jaren reeds werd gezegd, het rijk als souverein ook in de koloniën het genot moet en mag hebben, waarover elk souverein beschikt, om alle regalia en bona vacantia als domein te beheeren.

Kan ik dus uit een oogpunt van rechten er geen bezwaar in zien de kosten voor de verdediging van Indië ook ten laste van Indië te brengen, evenmin zie ik daarin bezwaar uit een oogpunt van belang.

Zeker, het behoud onzer koloniën is een Nederlandsch belang, en ik acht het daarom volkomen billijk dat Nederland een deel der kosten van de defensie — ik bedoel nu van de defensie te water — draagt, maar niet minder acht ik het voor Indië een belang, dat het onder Nederlandsche heerschappij blijve.

Door meer dan één spreker is bij deze discussie gewezen op tekortkomingen van ons bestuur. Maar, tegenover alle critiek, ook in dagbladen, die niet altijd vrij van tendenz zijn, staat meer dan één gunstig getuigenis over ons koloniaal beleid, van menschen, die daarvan hun studie hebben gemaakt; ik denk o. a. aan den heer Chailley Bert. Meer dan al die getuigenissen spreekt echter de ervaring, zoowel bij ons als elders opgedaan.

Bij den tegenwoordigen stand der wereldpolitiek is het niet denkbaar dat, wanneer wij ons uit Indië terugtrekken, Indië aan zichzelf zou worden overgelaten. En wat men nu ook moge zeggen van den toestand van Indië onder ons beheer, wanneer men den blik slaat van onzen archipel uit naar de eilanden, die bijna ontvolkt zijn door beschavingsexperimenten, naar landen, die periodiek door hongersnood en pest worden bezocht, naar streken, die niet veel meer zijn dan ambtenaarskoloniën, dan meen ik dat Indië niet behoeft te verlangen naar verandering van souverein maar dat het blijven onder Neerlands heerschappij ook wel degelijk is in het belang van Indië.»

Hoewel ik het alleszins begrijpelijk acht dat een Nederlander, waarom dus ook niet een Nederlandsch minister, zich gedrongen voelt om op te komen tegen de hartstochtelijke en diensvolgens niet van overdrijving vrij te pleiten aanvallen, waaraan het bestuur van Indië door Nederland bloot staat van de zijde der Indische pers en van Indische reformatoren, waarvan de echo reeds uit de buitenlandsche bladen tot ons overkomt, vraag ik mij af of spreker zich niet op een te patriottisch-optimistisch standpunt plaatste door enkele grepen te doen uit de donkere zijden van het koloniale leven van andere natiën en daarop de stelling op te bouwen, dat het behoud van het nederlandsch gezag in het belang van Indië is. De bewijsgronden zijn vaag, de stelling dientengevolge ook niet onaantastbaar evenals dit het geval is met het geheele pleit van den minister voor de conclusie, dat zoowel uit het oogpunt van rechten als van belang Indië zelf behoort op te komen voor de kosten van zijn verdediging tegen een buitenlandschen vijand.

Het kwam den minister niet onbillijker voor dat Indië de kosten voor zijne verdediging betaalt dan dat Nederland of welk ander land ook de kosten draagt voor de zijne.

Maar, gaat de vergelijking hier wel op? Verkeert Indië in staatsrechtelijken zin in dezelfde omstandigheden als Nederland of eenig ander land? Beschikt het zelfstandig over de middelen, die dienen kunnen om het oorlogsgevaar van zich af te wenden; is de beslissing over oorlog of vrede met het buitenland aan Indië zelf overgelaten, in zooverre als er van een beslissing te dier zake sprake kan zijn, waar een oorlog dikwerf door eene partij tegen wil en dank tegen de andere als uiterste rechtsmiddel wordt aangewend of als laatste redmiddel om aan buitensporige eischen te ontkomen?

Neen, Indië deelt, als de overige bezittingen van Nederland in andere werelddeelen, in de lotgevallen van dat rijk, zelfs zonder dat het zich voor een eventueele beslissing een stem ziet toebedeeld.

Is het billijk, wanneer een sterkere, die zich als voogd van een zwakkere opwerpt, diens goed als een feitelijk bezit geheel naar eigen inzichten en hoofdzakelijk in zijn belang beheert, daar batterijen, forten laat bouwen en zoo meer, om andere liefhebbers af te kunnen houden, dien zwakkere toevoegt: „Je begrijpt dat jij dat moet betalen?”

Een buitenlandsche oorlog, waarin Indië zich zou betrokken zien, zal nimmer tegen dat deel van het rijk als partij gericht zijn, maar gevoerd worden om het bezit van het eilandenrijk, dat den naijver van zoovelen tegen Nederland heeft opgewekt.

Gaat het nu aan om het even billijk te heeten, dat Indië de kosten draagt, die noodig zijn niet voor de verdediging van zijn zelfstandigheid, die het niet kent, doch voor de handhaving van Nederland in zijn gezag, als dat Nederland, of welk ander land ook, de kosten betaalt voor zijne defensie?

Hier en ook elders geldt 't, indien 't tot een oorlog mocht komen de verdediging van den eigen grond, ja soms van een geheel volksbestaan, waarvoor geen offer te groot mag worden geacht. Van Indië vergt men naast de offers, eventueel door de verschrikkingen van een oorlog om ons bezitrecht geëischt, nog geldelijke offers tot zekerstelling van dat, aan Indië opgedrongen recht?

Waar blijft de billijkheid?

Als gevoelde de minister, hoe weinig steekhoudend zijn billijkheidsbetoog was, merkte hij onmiddellijk daarna op, dat hij wel zou willen toegeven, dat op Nederland, als souverein, de plicht rust voor de verdediging van Indië, dat Nederland dus ook de kosten moet dragen voor die defensie, indien daartegenover erkend werd dat het rijk dan ook het genot moet en mag hebben, waarover elk souverein beschikt, om alle regalia en bona vacantia als domein te beheeren.

In theorie moge de spreker gelijk hebben gehad, maar dan rijst nog de vraag, of het thans op den weg der Nederlandsche regeering ligt om een verjaard recht te stellen tegenover een verwaarloosden plicht.

25 Jaren geleden wees E. de Waal in zijne *Nieuwe reeks aanteekeningen* betreffende de Indische financiën reeds aan, dat de toewijzing van de opbrengst der Tinmijnen van Banka aan het rijk moest worden veroordeeld, wijl als logisch gevolg dan ook verdere regalia en bona vacantia aan Nederland ten goede behoorden te komen, tengevolge waarvan Indië logisch van een groot deel zijner *gewone* inkomsten zou worden beroofd.

FEUILLETON.

JALOUZIE.

Vrij naar het Fransch van Th. Rentzon.

(*Vervolg*).

Letterlijk tot niets nut! Dát was al dadelijk het oordeel van Anne-Marie over haar schoonzuster. IJdel, lui, onhandig en eigenzinnig; en wat zou zoo'n modepoppetje, geperst in een veel te nauw corset, ook al veel anders kunnen wezen, dan een onnut schepseltje?

De vooroordeelen van Anne Marie tegen Rose werden gedeeld door de meeste vrouwelijke inwoonsters van Port-Louis, met wie Rose zich al heel weinig ophield, en die ze eigenlijk een beetje uit de hoogte behandelde.

De vergelijking tusschen die visschersvrouwen en de elegante dames van Dinard was dan ook wel een beetje al te groot, en te nadéelig voor de vrouwen van Port-Louis.

De vrouwen van Port-Louis vertelden elkaar, heel in't geheim, dat die mooie en trotsche Madame Magorrec in haar slaapkamer, die — en dit was ook een voorname grief. zij nog aan niemand had laten zien, een prachtig toilet had, wel zoo groot als een kamer, behangen met de kostbaarste stoffen, en met twee kolossaal groote spiegels!

Men hoorde de dienstmeid, Gait, uit, en vernam nu, dat Madame zich des morgens een kop chocolade op bed liet brengen, dat zij haar fijne handjes inwreef met een zalf, die heel lekker rook, en wel een uur noodig had om heur haar op te maken.

Meer was er al niet noodig tot het opwekken van haat tegen die kale, vreemde Madam, een wees, wier vader bankroet was geweest, en wier moeder, naar men beweerde, te Parijs niets meer dan modiste was geweest.

Een prachtige partij voor Kapitein Magorrec, dat moest men zeggen!!

En de boekhandelaar, die op de hoek van de kerk wonende, kaarsen, heiligenbeelden, grafkransen etc. verkocht, verklaarde dat Madame Magorrec nooit iets van dat alles kocht, maar wel hem had gevraagd naar boeken, die hij zich zou schamen in zijn winkel te hebben, en waarvan alleen de titels al aanduidden, dat ze eigenlijk op den index behoorden te zijn geplaatst.

Dit groote nieuws werd nu ook al heel gauw door het stadje verspreid. Rose voelde als't ware vijandige blikken op zich rusten. Zij beantwoordde die stille vijandschap met hooghartige onverschilligheid, en verergerde haar toestand daardoor al meer en meer.

Een troostelooze verveling en droefgeestigheid maakte zich van haar meester. Vooral de avonden schenen haar onverdraaglijk. Gezeten tegenover de steeds zwijgende Anne-Marie, met haar eeuwige breikous, hield zij zich onledig met eenig borduurwerk, dat ook al, als te wereldsch en te kostbaar, in stilte werd veroordeeld.

Men sprak dan soms over den afwezige, maakte veronderstellingen, wees op de kaart de plaatsen, waar hij verondersteld werd te zijn of wel besprak de van hem ontvangen brieven, die tot groote ergenis van Anne Marie altijd uitsluitend aan Rose, nooit aan haar waren geadresseerd. En wanneer dan Rose alleen maar de groeten overbracht van hem, voor wien zij tot dusverre uitsluitend had geleefd, wiens eenige vertrouwde zij tot voor korten tijd nog was geweest, dan werd de arme Anne Marie inwendig toornig en diep bedroefd.

Zij hield zich echter in en nam tant bien que mal, deel aan een meest onbeduidend gesprek, of wel nu en dan kwam de pastoor een spelletje kaart leggen. Maar om tien uur, strijk en zet, licht uit en naar bed. En dan was alweer een dag om.

Het langdurige slechte winterweer putte bij Rose al haar moed en zelfbeheersching en berusting uit, zij verveelde zich doodelijk en kon zóó niet langer blijven voortsukkelen, op haar jeudigen leeftijd.

Daarbij kwam nu nog, dat de afwezige Magorrec langzamerhand al de voordeelen, hoe weinig ook, die hij in de oogen van Rose mocht hebben, verloor. Hij had er maar in het geheel geen slag van, om minne- of liefdesbrieven te schrijven! Zijn toch zoo oprechte genegenheid kon zich maar niet in brieven uiten, daartoe was zijn stijl nu in 't geheel niet bruikbaar, waarbij nog kwam, dat de arme man, een beetje bang voor de fijne beschaving van Rose, al zijn best deed om heel mooi te schrijven, en daardoor nog meer in de war raakte.

Als hij haar had verhaald van zijn reizen, van de door hem doorstane groote gevaren, dan had hij wellicht haar hart kunnen roeren, maar hij dacht, dat dit alles verre beneden haar was, en bovendien wilde hij haar niet ongerust maken. En daarom schreef hij haar maar alleen over zaken, over ladingen, die hij had of in uitzicht stelde, al hetgeen Rose nu juist in het geheel geen belang inboezemde. En de enkele lieve naampjes, die Magorrec tusschen al die handelscijfers mengde, schenen aan Rose nu wel het toppunt van onbeduidendheid en bespottelijkheid!

Zij had eenmaal intiem omgegaan met een jong man die, hoe verdorven ook, ontegenzeggelijk een fijn opgevoed jong man was, en nu was haar een beetje van die distinctie overgebleven, en had zij een hekel aan al, wat zij «vulgair» noemde.

Moedeloosheid, walging over haar omgeving en haar bestaan, en innige droefheid en berouw van maar zoo lichtzinnig te hebben beschikt over heel haar volgend leven, maakten nu het leven van Rose tot een ware marteling; en juist was haar wanhoop tot het uiterste geklommen, toen een geheel onverwacht voorval haar eensklaps uit dien wanhopigen toestand kwam verlossen.

Zij vernam, dat Madame Jagut plotseling ernstig ziek was geworden en besloot dadelijk naar Dinard te gaan, om haar te gaan oppassen. Op de bedenkingen van Anne Marie antwoordde zij heftig, dat zij alleen bemerkingen en bevelen had af te wachten van haar man, dat zij hem onmiddellijk haar plan zou meedeelen, en dadelijk terugkomen als hij het niet goedvond, dat zij te Dinard bleef, wat nog al makkelijk kon worden beloofd, omdat Magorrec toen juist ergens rondzwalkte op den Stillen-Oceaan, men wist niet juist waar ergens!

En die goede man, heel slim door zijn vrouwtje ingelicht, vondt, toen hij het eindelijk veel later vernam, blijkbaar uitstekend, want Rose kwam eerst midden in den zomer terug.

Te Dinard scheen Rose weer geheel den daar doorgebrachten tijd terug te hebben gevonden; zij scheen daar weer te ontwaken uit een soort benauwden droom, en zij scheen zelfs als 't ware, haar jonge-meisjes-leven voort te zetten, juist dáár waar zij het, zoo kort geleden had moeten afbreken. Alleen met dit onderscheid, dat Madame Jagut nu Madame Magorrec met de hoogste onderscheiding behan-

En nu tengevolge van een niet richtig beheer onzerzijds die gewone inkomsten niet voldoende blijken om de Indische staatsprauw drijvende te houden, nu van de ministertafel erkend is dat Nederland te hulp moet komen om Indië uit den toestand van inzinking, waarin wij het dan toch hebben laten komen, op te beuren, wordt van diezelfde zijde een beroep gedaan op een recht, dat in dien vorm zoo goed als niet werd uitgeoefend, maar waarvoor Indië het rijk in het gulden tijdperk van 1850—1875 ruimschoots heeft schadeloos gesteld met zijne aan de gewone inkomsten onttrokken batige saldi?

De som der Nederlandsche staatsinkomsten over het tijdvak 1850—1875 was, alle buitengewone medegeteld doch zonder de Indische bijdragen, 1868 millioen en over hetzelfde tijdvak de som van onze staatsuitgaven 2440 millioen. Tot dekking van deze uitgaven kwamen dus 572 millioen tekort, waarvoor Indië moest bijspringen.

In dat tijdvak werden o. a. 236 millioen besteed aan schulddelging, terwijl van 1860 tot 1875 de som van 153 millioen aan spoorwegen in Nederland werd verbouwd. Indien men niet uit de Indische overschotten had geput om deze bedragen te vinden, dan zouden daartoe geldleeningen noodig zijn geweest, waarvoor het land thans nog circa 15 millioen 's jaars meer aan rente zou moeten betalen.

Er is dus geen sprake van reeds genoten millioenen maar van het voortdurend genot, waarin het Nederland van den huidigen dag zich nog verheugen kan — het niet te versmaden gevolg der batigslotpolitiek van voorheen.

Is het, met dit feit voor oogen, nog wel billijk te heeten dat men zich op een recht op een deel der gewone inkomsten van Indië beroept dat zeker verre beneden het bedrag van 15 millioen blijft, om zich aan een plicht te onttrekken?

Een Nederlandsche regeering begeeft zich bovendien vooral in dit opzicht op eenigszins gevaarlijk terrein, wanneer zij van rechten en plichten spreekt.

Ik denk hierbij aan die vele oorlogen in Indië gevoerd, nièt tot herstel van orde en rust, maar om een nominaal tot een feitelijk bezit van Nederland te maken, waartoe ons land zich dikwijls wel genoodzaakt zag om zijn stand als koloniale mogendheid op te houden, welke b. v. niet gedoogt om toe te laten dat in landen, die onder onze souvereiniteit heeten te staan, misstanden blijven voortduren, die aan ons aanzien als koloniale macht afbreuk zouden kunnen doen.

Nederland is het aan zijn stand verplicht om te zorgen dat binnen een afzienbaar tijdperk de landen onder zijne souvereiniteit in hun vollen omvang voor handel en industrie en — kortom voor alles wat men gewoon is onder het beschaving brengen samen te vatten, te ontsluiten; was het aan zijn stand verplicht om een einde te maken aan dien roofstaat, waartoe het eertijds machtig Atjehsch sultanaat was vervallen, en van waaruit, binnen onze interessensfeer dus, de veiligheid van den grooten waterweg werd bedreigd, die, door de straat van Malakka langs Singapore gaande, in de zeventiger jaren der vorige eeuw reeds meer en meer door den zich gaandeweg uitbreidenden handel tusschen Europa en Oost Azië werd bevaren; was het ook aan dien stand verschuldigd om niet langer te dulden dat onder Neerlands driekleur een vorst zijn onderdanen knevelde en mishandelde, gelijk zulks in het ten ondergegane Lomboksche rijk het geval was.

Had Nederland zelf de kosten dier veroveringsoorlogen gedragen, voorzeker zou zijn souverein recht om over de regalia en bona vacantia in al die streken, waar gedurende de vorige eeuw zijn gezag niet bevestigd, maar feitelijk eerst gevestigd werd, ten volle te beschikken, onbetwistbaar zijn.

Nu dat niet het geval is, maar Nederland deze taak geheel aan Nederlandsch-Indië heeft opgedragen, spreekt het m. i. als van zelf dat bv. wat bedoelde streken aangaat — en dat zijn er vele — het genoemde souvereine recht op Indië is overgegaan.

En zulk een, in menig opzicht op m. i. goede gronden, te betwisten souverein recht stelt men tegenover een erkenden plicht?

Doch op die wijze voortgaande zou men alles wel op rekening van Nederland kunnen stellen? Neen, want Indië heeft als elke gemeenschap toch zijn huishouding te bekostigen. Doch was het in 1877 nog mogelijk als billijke grondslag eener financieele regeling tusschen moederland en koloniën, den financieelen toestand van het moederland te stellen, die er zijn zou indien het de kolonie niet bezat, thans, nu niettegenstaande herhaaldelijk en van bevoegde zijde werd gewaarschuwd, achtereenvolgende Nederlandsche regeeringen den verkeerden weg bleven bewandelen, die Indië in een toestand van inzinking bracht, moet m. i. als eenig billijke grondslag worden vooropgesteld dat de indische inkomsten slechts worden gebezigd, om de uitgaven te dekken voor zuiver indische belangen.

Nederland verkeert thans tegenover Indië in den toestand van een erfgenaam van een groot waardevol bezit, waarvan het reeds ontgonnen gedeelte door roofbouw is uitgeput, zoodat er niet aan te denken valt om daaruit de middelen te vinden om het nog braak liggende land in exploitatie te brengen. Het behoort daartoe zelf in den zak te tasten en goed ook; doch niet, zooals werd meegedeeld, dat het in de bedoeling der tegenwoordige Nederlandsche regeering ligt, om slechts tijdelijke hulp te bieden.

Is Indië dan zoo weinig waard?

Met genoegen zal een ieder die iets voelt voor het behoud der vaderlandsche driekleur in Nederlandsch-Indië, de officieele bevestiging hebben gehoord dat dat behoud is een Nederlandsch belang.

Wij hebben het onlangs nog kunnen zien wat koloniën voor een land beteekenen, toen het Deensche Landesthing weigerde zijne sanctie te verleenen aan den verkoop der overigens toch zoo onbeduidende Deensche Antillen. Men kan zeggen dat hieraan een speculatie van Deensche kapitalisten ten grondslag ligt, die rekening houden met de eerlang te verwachten voltooiïng der doorgraving van de landengte van Centraal-Amerika. Maar blijkt hieruit dan niet de waarschijnlijk niet ongewettigde vrees dat Deensche particuliere belangen ernstig zouden worden geschaad door den overgang dier eilanden in Amerikaansche handen?

Het bezit van koloniën is veel waard in deze tijden van overproductie op elk gebied en zal in de toekomst nog meer waarde krijgen. Dat men hiervan in Nederland nog niet algemeen doordrongen is, zoodat een Nederlandsche regeering slechts aarzelend den eenig mogelijken weg waagt te betreden, die aan ons land het bezit onzer koloniën kan verzekeren, moet geweten worden aan de onbekendheid der massa van het Nederlandsche volk met wat de koloniën niet alleen voor ons geweest zijn, maar nog zijn en worden kunnen, gelijk over het geheel de kennis van Indië eene zaak is, die in Nederland slechts matige belangstelling opwekt. Hoorde men niet onlangs in een der laatste Kamerzittingen een redenaar der sociaal-democratische partij, welke laatste zich toch in koloniale aangelegenheden zoo op den voorgrond stelt, den minister vragen hoe groot de bevolking van Java dan toch wel was, alsof er geen koloniale verslagen en stati stieke gegevens bestonden?

Waaraan de geringe belangstelling te wijten is? Hoofdschuldige in deze is m.i. de Nederlandsche pers, die in den ouden sleurtijd in den toon der Indische pers maar al te gereede een voorwendsel vond om het bestaan van werkelijk Indische belangen en rechtmatige grieven te negeeren en nu — het zij ter harer eere gezegd — tracht de verloren schade in te halen, doch helaas bij een publiek dat daarop niet is voorbereid.

Het behoud der koloniën *is* een Nederlandsch belang.

Nog altijd blijft het waar wat E. de Waal, nu 25 jaar geleden schreef:

«Nederlandsch-Indië is voor Nederland geen bijzaak maar de hoofdzaak; want in 't bezit van die kolonie ligt, tegenover de mogendheden in 't algemeen, de voornaamste waarborg voor ons voortbestaan als zelfstandig volk. Wij moeten dus al het doenlijke aanwenden om Nederlandsch-Indië te behouden.»

Maar ook uit een financieel oogpunt vertegenwoordigt Nederlandsch-Indië een bezit, waarvan het behoud niet lichtvaardiglijk door ons in de waagschaal mag worden gesteld.

Het zou mij te ver voeren en een afzonderlijke studie vereischen om te trachten een zuiver beeld te geven van de, nu nog jaarlijks aan Nederland toevloeiende baten uit vermogens —, inkomsten — en andere belastingen, welke baten haren oorsprong vinden in dat bezit; om aan te toonen welke groote Nederlandsche financieele belangen met dat bezit gemoeid zijn en door zijn overgang in andere handen ernstig zouden worden geschaad of misschien wel geheel te loor gaan.

Ik denk hierbij o. a. aan de preponderante stelling, die ons land ten opzichte van den in- en uitvoerhandel van Nederlan1sch-Indië inneemt en ons thans nog een omzet waarborgt, die den handelsomzet tusschen het zooveel grootere Frankrijk en zijne koloniën verre overtreft; aan onze stoomvaart, aan wat niet al?

De man, wien 't zou mogen gelukken om de oogen van het Nederlandsche volk te openen voor wat het thans nog in Indië bezit en voor wat Indië met een weinig energie voor ons nog worden kan, zou een weldaad aan ons land bewijzen, daar het Nederlandsche volk dan niet zou aarzelen om de noodige offers te brengen voor het behoud zijner koloniën.

Maar, Nederland brengt immers reeds offers voor dat bezit; het neemt toch een deel der kosten der defensie te water voor zijne rekening?

Wat betaalt Nederland dan voor zijne marine? Omstreeks 16.5 millioen gulden 's jaars of iets meer dan f3.10 per hoofd der bevolking, waarmee het dus genoeg meent te hebben gedaan voor zijn aandeel in het behoud der Nederlandsche heerschappij in Oost en West.

Gaan wij nu eens na wat andere koloniale mogendheden van den eersten rang aan hare marines ten koste leggen, dan zien we dat Engeland daaraan in het tot Maart a. s. loopend begrootingsjaar f 9 per hoofd zal hebben besteed; dat Frankrijk voor dat doel ten vorigen jare een bedrag, gelijk staande met f 4 per hoofd der bevolking, uittrok; terwijl de Duitsche marinebegrooting 1902—1903 een totaal aanwijst van 217 millioen marken of f 2.3 per hoofd der bevolking.

Houdt men nu billijkheidshalve nog rekening met de millioenen, die andere mogendheden jaarlijks ten behoeve der koloniën besteden, dan zal men ontwaren dat Nederland ongeveer gelijken tred met Duitschland houdt waar het aankomt op de totale uitgaven voor de behartiging van koloniale belangen; dat ons land zich evenwel beduidend minder offervaardig toont dan Frankrijk en Engeland.

Voor een juiste appreciatie van deze uitkomst diene nog, dat Duitschland naar evenredigheid nog zoo goed als geen, Frankrijk weinig, Nederland veel en Engeland zeer veel profijt van hunne koloniën trekken.

Is het nu niet, gelet op het vorenstaande, ietwat vreemd dat een Nederlandsche Regeering het als van zelf sprekend voorstelt dat Indië het leeuwendeel der kosten draagt voor een belang, waarvan het wezen voor die kolonie nog geenszins vaststaat en zeer zeker niet is aangetoond door, op bovendien voor een staatsman van een klein land onvoorzichtige wijze, zich weinig complimenteus uit te laten over werkelijk minder aanbevelenswaardige en zelfs treurige, doch op zich zelf staande verschijnselen in vreemde koloniën? Evenmin als het bestaan van dat belang kan worden geacht te zijn aangetoond door de officieele erkentenis dat Indië, niettegenstaande zijn natuurlijken rijkdom onder ons bestuur in een toestand van inzinking is geraakt, waaruit het thans moet worden opgebeurd, een taak, die als vanzelfsprekend voor Nederland is weggelegd, maar waarvoor toch reeds menig Nederlander met een «of het wel kan?» terugdeinst.

Is het behoud van het Nederlandsch gezag werkelijk in het belang van Indië en wel in die mate, dat de eisch, die Indië zich door zijn souverein ziet gesteld om het leeuwendeel te dragen der kosten voor zijne defensie tegen een buitenlandschen vijand, leest voor de handhaving van Neêrlands bezitrecht, daardoor wordt gerechtvaardigd?

Dat is de vraag, welker beantwoording ik mij voorstel hierna te geven. Het komt mij echter voor dat daartoe een serieus kijkje vooraf bij onze collega's, mede-kolonialen, niet ondienstig mag worden geacht, ook wegens de vage begrippen, die ten onzent en dat zelfs in hooge instantie omtrent vreemde koloniën bestaan.

v. H.

Oost-Indische berichten.

Eenige oorzaken van het mislukken van den padi-oogst, Oprichting van een afdeeling Batavia van de groep Ned. Indië van het Algemeen Nederlandsch Verbond. Onrust in de Bataklanden. Vergelijkende studie omtrent het Engelsche ras. Petronella-Hospitaal te Djokja Leprozengesticht te Semarang. (Soerabaja). Dure spoorvrachten, Productie suikeroogst 1902. Suikeropbrengst der laatste 50 jaren over de geheele wereld. Hulp der regeering aan de noodlijdende bevolking. Hulde aan den chef der exploitatie van de Semarang-Joana stoomtrammaatschappij. Concurrentie in den handel door ambtenaren. Chineesche school te Buitenzorg. Nog eens Lamongan. Oost en West in Ned. Indië. Handel in kains en batiks in de vorstenlanden. Werkplan der afdeeling Bandoeng van den Indischen Bond. De Sumatra-Post over de brochure-Brand. De Deli-Courant over de cereschuld-quaestie.

In het „Archief voor den landbouw in Insulinde" komen eenige beschouwingen voor over de oorzaken, waaraan het geheel of gedeeltelijk mislukken van het padi-gewas en vooral de geringe productie moeten worden toegeschreven, welke mededeelingen van zooveel belang geacht worden, dat gaarne in onze berichten daarop nader de aandacht wordt gevestigd.

De heer B. ziet slechts één radicaal-middel tot genezing van die kwaal en dat is onverbiddelijk in October of, waar geen irrigatiewater is, bij de eerste west-moessonregens, de velden te bewerken en kweekbedden aan te leggen en in den loop van November te gaan overplanten, zoodat de padi in de maand Mei met volle bossen kan worden binnengehaald; hij ziet hierbij echter over het hoofd dat in verreweg de meeste streken het irrigatiewater in October nog lang niet voldoende is, om met de sawahbewerking te beginnen en nog veel minder om in November tot het overplanten der padi overtegaan; bovendien zou een onverbiddelijk bevel, om in October of na de eerste west-moesson-regens kweekbedden aan te leggen, noodwendig gepaard moeten gaan met volledige garantie van het gouvernement, om de zaadpadi van kweekbedden, die verloren zijn gegaan, te vergoeden. Volgens den Heer E. v. G. moet dan ook het mislukken van het padi-gewas aan andere zaken worden toegeschreven:

Ten eerste verdwijnen de beste variëteiten van de padi meer en meer en wordt de productie al minder en minder, omdat men in de laatste halve eeuw gebroken heeft met de loffelijke gewoonte om, alsvorens tot het snijden van een padiveld over te gaan, een zekere hoeveelheid der grootste en mooiste aren te verzamelen en met zorg te bewaren voor zaaizaad, waardoor immers de beste padi-soorten behouden bleven.

Ten tweede wordt van bestuurswege veel te weinig werk gemaakt van het onderzoeken en door nauwgezette proeven constateeren, welke padisoort onder de gegeven plaatselijke omstandigheden de beste is.

Vooral wat betreft de behoefte aan meer of minder water bestaan er zeer groote verschillen en als men weet dat bijna geen enkel javaan meer dan 8 of 10 padi-soorten kan opnoemen, terwijl er zoo verschillende variëteiten van padi bestaan, mag men gerust aannemen, dat er onder de elders bekende variëteiten enkele voorkomen, wier invoering in deze of gene streek tot verbetering zou kunnen leiden. Wenschelijk zou het daarom zijn, dat men aan de demonstratievelden, welke thans in eenige gewesten bestaan, proeftuintjes voor padi verbond, waar een 25 of 30tal variëteiten geteeld werden die vermoedelijk het beste resultaat zullen opleveren.

De totale verwaarloozing van eenige leiding in dit opzicht draagt er zeker toe bij, dat de padi-productie niet zoo groot is als zij zou kunnen zijn. De volgende maal hopen wij hierop terug te komen.

Ten derde heeft men aan de sawah's een beduidende uitbreiding gegeven, zonder te zorgen voor een evenredige vermeerdering van het irrigatie-water. De padi-aanplant toch is in de de laatste vijftig jaren met circa een millioen bouws toegenomen, maar de hoeveelheid beschikbaar levend, d. i. bronwater, is tengevolge van de verdwijning van honderdduizend bouws oerwoud verminderd, met het resultaat dat in vele streken de sawah's, die eertijds overvloed van water hadden, thans te kort komen.

Ten vierde is de verdwijning van zoovele oerwouden ook van invloed geweest op het klimaat d. w. z. op de mindere regelmatigheid van de afwisselende moessons en van den regenval, waardoor de altijd onzekere rijstcultuur op geheel van den regen afhankelijke sawah's nog onzekerder geworden is dan zij eertijds was; dit was juist het geval met de honderdduizende bouws padi, welke in 1902 geheel of grootendeels mislukt zijn.

Ten vijfde is ook de langzame uitputting van den grond door de jaarlijksche padi-cultuur zonder levend, slibaanbrengend water, ongetwijfeld een der oorzaken van den gestadigen achteruitgang der productie.

Ten zesde moet een ieder worden opgewekt tot meer en beter aanplanten van tweede gewassen ter afwisseling met padi, daar in vele streken van Java veel te weinig belangstelling en zorg aan de poliwidjojo geschonken wordt.

Het aanmoedigen der cultuur van tweede gewassen zal dus een belangrijke factor op het programma der demonstratie — velden moeten worden.

Ook in het belang der padi-cultuur verdient het dus alle overweging dat er flinke en doortastende maatregelen, zoo noodig en zoo mogelijk met behulp der regeering worden genomen.

In een de vorige maand gehouden bijeenkomst van de, in de residentie-afdeelingen Stad en voorsteden van Batavia en Mr. Cornelis woonachtige, leden

---

delde, terwijl zij vroeger Rose het genadebrood zoo bitter mogelijk had gemaakt.

Rose harerzijds was voor die lieve houding dan ook erg dankbaar, en begon waarlijk al een beetje van Madame Jagut te houden, ook door het onderscheid van haar uiterlijk en houding, met de zoo strenge en onverbiddelijke Anne-Marie.

Je bent wel gelukkig, niet waar Rose? vroeg voortdurend Madame Jagut. Je ziet wel, dat ik goed heb gedaan met de zaak maar een beetje te bevorderen en te verhaasten. Jonge, onverstandige meisjes weten in den regel niet eens, wat wel goed en dienstig voor haar is.

En Rose antwoordde dan altijd hetzelfde: Mijn man is waarlijk heel goed voor mij.

Zij genoot nu van de vacantie, die zij, naar zij oordeelde, waarlijk wel duur genoeg had verdiend Zij genoot er van, zonder wroeging en zonder dieper door te denken, of zonder eenige nevengedachte, alhoewel, een zoete en toch pijnlijke herinnering haar soms kwam plagen.

Op eens zag zij den naam van Ralph Lovell op de lijst der vreemdelingen, die te Dinard waren aangekomen. Toen kreeg zij hevige hartkloppingen.

Dadelijk weg te gaan, zou voorzeker het verstandigste zijn geweest. Zij dacht er een oogenblik over, maar- de verzoeking was haar *te* machtig. Zij bleef, zich zelve diets makende, dat te vluchten gelijk stond met een bekentenis van zwakheid.

Zij herrinerde zich, hoe leelijk Ralph met haar gehandeld had, en vermeende waarlijk sterk genoeg te zijn door het bewustzijn aan haar plichten, als *gehuwde vrouw*. En zij bleef.

Inwendig gevoelde ze een soort van nieuwsgierigheid, van een onbestemd verlangen, nu ze Ralph zóó in haar onmiddellijke nabijheid wist.

Wat deed hij nu wel? Wie zou hij nu weer beminnen, of liever: het hoofd op hol maken? Zij dacht al heel verstandig te handelen, en hem te ontwijken door niet aan het strand te wandelen, noch de meest bezochte streken te bezoeken, maar alleen de meer eenzame en ver afgelegen oorden en zoo was ze ook eenmaal, erg vermoeid gaan rusten op een heel eenzamen en dicht beschaduwden plek heel ver van al de huizen en van al de menschen!

Zij droomde! Zij droomde van HEM! Och de ondankbare, de hardvochtige, die haar zoo diep ongelukkig had gemaakt, zoo geheel ongeschikt om met een ander, vooral met Magorrec gelukkig te kunnen wezen.

Op eens verheft zich een languit in het gras neerliggende, jonge, mannelijke gedaante, die zij nog in het geheel niet had gezien; met een veerkrachtigen stap trad hij op haar toe en zeide met een stem, die zij nooit had kunnen vergeten, ditmaal echter heel zacht: Zoo zijt ge daar weer? Ik was er wel van overtuigd, dat we elkaar eenmaal toch wel weer zouden ontmoeten en terugzien. En hij deed net, alsof hij zich over in 't geheel niets verwonderde, en alsof Rose daar nu eens opzettelijk was gekomen om hèm, en overeenkomstig een vooraf beraamde afspraak tot een minziek rendez-vous. Er scheen in 't geheel geen verleden meer te bestaan. En de toekomst, wel, wat kwam die er op aan? Men leeft maar alleen bij het tegenwoordige, dat alleen heeft de mensch in zijn macht. Een oogenblik scheen het, alsof Rose nadacht over het woord, dat de bekoring moest breken, dat de verleiding moest onschadelijk maken. Helaas! zij vond het niet. Zij bedekte alleen maar haar gelaat met beide handen, en, terwijl zij van aandoening snikte, fluisterde hij andermaal maar nu vlak aan haar oor: Ik heb wel geweten liefste, dat wij elkaar weder terug zouden vinden . . . . .

En . . . . de verwijderde ruisching van het golfgeklots herhaalde toen de eeuwenoude overwinning van die geheimzinnige machten, die den armen mensch als willoos ten val en ten verderve sleepen, die duivelsche onweerstaanbare macht, die men eigenlijk misdaad en verderf moest heeten, maar die de menschen voortgaan met te noemen... LIEFDE!

. . . . ,

En, na de logenachtige ydille, het maar al te werkelijke treurspel! Dat begon al met een zwijgend duel tusschen de twee vrouwen, die levende onder één en hetzelfde dak nu al hun strijdlisten bedachten, als de Roodhuiden om hun vijanden het spoor bijster te doen worden; de eene om haar vijandin te snappen en te vernietigen, de ander om al die listen en lagen nutteloos te maken en te ontwijken.

Anne Marie had natuurlijk al heel gauw het geheim en den geheimen minnehandel van Rose bevroed. Dat langdurig verblijf te Dinard, die diepe treurigheid en neerslachtigheid die daar bij haar waren opgekomen, die heele ongewone zachtheid en gedweeheid in al haar doen en laten, zoo duidelijk contrasteerende met haar vroeger triomfantelijke zekerheid en hooghartigheid, en wordt dat nu al meer en angstig bespieder van de komst van den facteur, en dan dat heel geheimzinnig verstoppen van brieven, waarover zij nooit een enkel woordje sprak, en dan eindelijk die, op een vlucht gelijkende, korte, nieuwe afwezigheid te Dinard, met al die voorzorgen om haar 't spoor bijster te doen worden! Dat waren voor de scherpzinnige Anne Marie aanwijzingen meer dan voldoende, om daar haar overtuiging van de schuld van Rose op te gronden.

Eerst was zij onzeker, wàt Rose toch wel op haar geweten had, maar langzamerhand overtuigden haar doodelijke bleekheid en de angstige onrust op het gelaat van Rose, dat zij iets vreeselijks, misschien wel een misdaad moest hebben begaan.

En nu had zij een soort leedvermaak, zooals de mensch altijd vermaak schept in hetgeen hem gelijk kan geven.

Hoe het ook moge wezen, ik zal nu dubbel goed uitkijken zei Anne Marie, tot zich zelf.

In een klein stadje is het spionneeren al heel gemakkelijk.

Langen tijd verdedigde het gejaagde slachtoffer zich, en stelde list tegenover list, altijd nog er op hopende, dat haar verleider háár niet diep ongelukkig zou willen maken, door haar zonder genade aan haar lot over te laten. Maar al hare wanhoopskreten en diep rampzalige brieven hadden tot dus verre alleen maar tengevolge gehad, het aanbieden van eenige ondersteuning.

Zijn geld! dacht de diep rampzalige Rose, zijn geld! wat heb ik daar aan?

En de nood steeg al hooger en hooger. Als zij zich nu in den spiegel bekeek, dacht zij, dat een ieder haar geheim wel raden moest, nog wel niet door de vervorming van haar taille, die echter ook al niet lang meer kon uitblijven, maar wel al reeds door de bleekheid van haar, eertijds zoo vol en frisch uiterlijk. Nu nam zij allerlei voorwendsels te baat om zoo min mogelijk meer haar kamer te verlaten en te zamen met Anne-Marie in de huishoudkamer te wezen.

En haar gevangenbewaarster ging nu ook in het geheel niet meer de deur uit, en waakte met dubbele waakzaamheid. Elken morgen, zei zij, dat Rose er zoo slecht uitzag, en sprak er dan van, om een docter te laten komen.

(*Wordt vervolgd*).

der Groep Nederlandsch-Indië van het Alg. Ned. verbond is besloten tot de oprichting eener afdeeling „Batavia" van die Groep. In die bijeenkomst is tevens het reglement voor de afdeelingen vastgesteld en door het Groepsbestuur goedgekeurd.

Met betrekking tot het fonds, om tijdelijke ondersteuning te verleenen aan in geldnood verkeerende Fröbelscholen, kan worden medegedeeld dat verschillende dames en heeren, zoowel afzonderlijk als in commissie, bereid zijn gevonden, de daarvoor te Batavia en te Mr. Cornelis te houden geldinzamelingen te leiden en dat door den penningmeester een som van f 3294.23 waaronder een gift van f 300 van den Gouverneur-Generaal, is ontvangen.

Moge dit goede voorbeeld navolging vinden, het fonds heeft nog veel noodig; tevens alle lof en hulde aan de dames en heeren voor hun belangelooze medewerking.

Het schijnt op het oogenblik in de Batak-landen niet pluis te zijn. Er komen althans naar de Sumatra-Post beweert ernstige berichten van daar. Zooals men weet was een zendeling voornemens in het nieuwe gebied, dat zich onder het rechtstreeksche gezag van ons gouvernement heeft gesteld, een huis te doen bouwen. Er bestaat in deze streek echter een bond, die sterk gekant is tegen den Europeeschen invloed en deze schijnt zoo machtig te zijn, dat het kamponghoofd, in welks dorp het bewuste huis zou worden gezet, niet bij machte is geweest de Chineesche arbeiders, die daar aan het bouwen waren, te beschermen. Niet willende toegeven aan den eisch om het bouwen te beletten, heeft hij het hazenpad gekozen en daarvan hebben de anti-Europeesch gezinde Batakkers gebruik gemaakt om de chineesche werklieden aan te vallen, die daarop gevlucht zijn. Van het geval is aangifte gedaan aan het bestuur, dat thans maatregelen beraamt om tegen de schuldigen op te treden en reeds een controleur naar ginds heeft gezonden.

Met bijzondere instemming wordt door het „Nieuws van den Dag in Nederlandsch-Indië" een vergelijkende studie omtrent het Engelsche ras van de hand van den Heer R. A. van Sandick, uit de Locomotief overgenomen, welke onze bijzondere aandacht verdient en waaraan wij het volgende ontleenen:

De Schrijver somt daarin eenige kenmerken op van het nationale karakter van alle rassen in het algemeen en van het Engelsche ras in het bizonder en komt dan tot de gevolgtrekking dat al die karaktertrekken worden teruggevonden in de meest verschillende sociale lagen van het Engelsche volk, zoodat zelfs een vreemdeling bij een voortgezet onderzoek zonder twijfel tot de slotsom moet komen, dat het Engelsche volk, ondanks de gebreken, die het voor den vreemdeling het onuitstaanbaarste van alle volken maken, een van de weinige volken is waar men begrip heeft van de echte vrijheid, omdat het al honderde jaren geleerd heeft zich zelf te besturen.

Naar welke streek van de aarde een dergelijk volk is ge-emigreerd, het wordt overal toongevend en overwegend.

Merkwaardig zijn daaruit de volgende citaten:

»Het is mogelijk dat de Engelschen de Solowerken *niet*, het is waarschijnlijk dat zij hen *anders* aangepakt zouden hebben, maar het zou even onwaarschijnlijk geweest zijn, dat zij, eenmaal in de uitvoering, zouden zijn geschorst. Zeker is het echter dat het niet mogelijk zou zijn geweest bij een Engelsch bestuur dat, na vier jaren geschorst te zijn, er nog geen beslissing ware genomen of ze zullen worden voortgezet, dan wel of ze, nadat er 11 millioen voor is uitgegeven, blijvend zouden worden gestaakt. Zoo iets zou niet overeenkomen met de ziel van het Engelsche ras en is het treurig genoeg te moeten constateeren dat het volkomen strookt met de ziel van het Nederlandsche ras, want het is waar wij Nederlanders hebben een groote begaafdheid om te koloniseeren, wij volgen echter daarbij gewoonlijk een anderen weg, die op zich zelf niet slechter is, wij trachten niet in de eerste plaats ons zelf te blijven, wat instinctmatig elke Engelschman doet, wij stellen ons niet op zoo'n hoog standpunt zooals de Engelschen, die, al vernederen zij zich zelf ook om de moeders te beminnen, zich nooit zullen vernederen in eigen oog, om de bij die moeders verwekte kinderen niet te verachten, maar al zijn wij ook zachter en medelijdender van hart, al doen wij beter ons best om ons in te leven in de nooden en behoeften van de inlanders, wij brengen het daarom niet altijd verder dan de Engelschen, omdat wij zoo ongelijk zijn, zoo dikwijls van gedragslijn veranderen en zoo zwak zijn van karakter.

Wij Nederlanders dwingen onze kinderen om, behalve onze eigen taal, de drie wereldtalen te leeren in het denkbeeld dat dit, met het oog op onze geographische ligging tusschen drie groote wereldrijken, noodig hebben, maar wij vergeten dat wij daardoor ons eigen zelfbewustzijn een grooten slag toebrengen en daardoor zoo'n wanhopig idée krijgen van onze gezindheid als natie.

En dit is een zielstoestand, die alles behalve past voor pionniers en koloniseerende volken, een zielstoestand, waarvan onze voorouders, die geen talen leerden en die hun taal aan Japan opdrongen, geheel vrij waren«.

En verder:

»De doorsnede-Nederlander van de z. g. »classes dirigentes« is een man, die zijn nieuwe talen met gemak spreekt of er ten minste behoorlijk in kan lezen, die een oppervlakkig denkbeeld heeft over de meeste vakken der menschelijke wetenschap, maar die juist dat mist, hetgeen hij uit een wijsgeerig oogpunt zeker wel met recht bekrompenheid noemt, n. l. het vaste geloof, de zekerheid van de goede richting te kiezen, van te weten en te kunnen wat hij wil.

Die algemeene kennis wordt dikwijls een van de goede eigenschappen van ons Nederlanders genoemd, maar zij heeft als onafscheidelijk dubbelganger de slapheid, het weinige karakter, den weinigen levensernst, die ons vooral ook op koloniaal en politiek gebied eigen zijn.

En verder schrijft hij:

»Het is tegenwoordig, gedurende en na den Zuid-Afrikaanschen oorlog een vaste gewoonte geworden om op Engeland en op alles wat Engelsch is te schelden. Daarmede komen wij niet verder en het eenige wat wij er mede bereiken, is dat wij ergernis verwekken en ons belachelijk maken«.

En al gaat men niet geheel mede met deze laatste en nog verder volgende beschouwingen van den schrijver, als zouden de Engelschen tegenover de Boeren niet anders gehandeld kunnen hebben enz., en alhoewel in het algemeen de sympathie voor hun imperialistische politiek hare grenzen heeft, zoo eischt de billijkheid toch dat ook het goede moet gewaardeerd worden aan het volkskarakter eigen.

In verband met de ellende, die er onder de Javanen heerscht en den nog steeds *treurigen* toestand op het gebied van geneeskundige hulp, komt het ons nuttig en belangrijk voor eens te wijzen op een paar stichtingen, die werkelijk aanspraak maken niet alleen op onze belangstelling, maar ook op onze hulp en ondersteuning.

Het eerste gesticht is bekend onder den naam van Dr. Scheuer's *Petronella-hospitaal* te Djokja en bestaat reeds vijf jaar. Volgens het laatste jaarverslag gaat deze inrichting thans een tweede periode van haar leven in, nu het breede fondament is gelegd, waarop geleidelijk en langzaam de hoogst belangrijke arbeid van den medischen dienst der zending zal worden voortgezet.

Hoewel in het laatste jaar aan contributiën en giften f 1515 meer is ge-ind dan in het vorige jaar en het aantal leden met 360 is toegenomen, ontbreken er nog f 4200, om te kunnen voorzien in de aanschaffing van 25 bedden en het bijbouwen van een tweede doctorswoning; er kunnen 100 patienten worden verpleegd, terwijl slechts 75 kunnen worden opgenomen.

Daarom ernstig deze zaak onder de oogen gezien, het doel dezer vereeniging is zoo schoon en dáárom ook alles in het werk gesteld tot instandhouding van het „Petronella Hospitaal".

Het andere gesticht is dat voor *leprozen* te Semaroong (Soerabaya).

Dat dit gesticht bestaat zal aan velen wel bekend zijn, maar op welke wijze het tot stand kwam is wellicht minder bekend.

Aan de Sem. Ct. ontleenen wij daarover het volgende:

Vele jaren, geleden leefde te Soerabaya een heele rijke Chineesche vrouw, die kinderen noch verwanten had, toen zij den ouderdom van 60 jaren bereikte. Bij testament heeft zij toen haar laatste wilsbeschikking vastgesteld en daarin te kennen gegeven dat haar nalatenschap plm. 8 ton door de weeskamer moest worden beheerd en een gedeelte moest worden gebezigd voor een stichting, waar arme Javanen, Chineezen enz. huisvesting en genezing konden vinden van hun ziekten.

Het gesticht bevat een vrouwen- en mannenzaal en kan 200 personen huisvesten, het is gelegen aan den oever van de Kali-Semampir.

Op 't oogenblik bevinden zich er slechts 20 patiënten in, w. o. een oude vrouw, die er als bedelares is opgenomen en er nu al 25 jaar verblijf houdt.

De voeding moet bijzonder goed zijn, terwijl ieder om de zes maanden een nieuw stel kleeren ontvangt, maar de omstandigheid, dat de zieken het gesticht niet alléén mogen verlaten en slechts op het erf daarvan mogen rondloopen, doet menigeen van een verblijf aldaar afzien. Zou hierin geen verandering gebracht kunnen worden? De zaak is toch, vooral in den tegenwoordigen tijd, van te groot belang om niet met den meesten ernst op deze klacht of liever op dit bezwaar in te gaan en te doen wat mogelijk is om daaraan tegemoet te komen.

Oeconomisch geredeneerd brengen spoorvrachten welvaart in een land, het volgende, aan de Djokja-Ct. ontleend, zal ons echter doen zien dat de Javaan geen voordeel heeft, ten minste dit niet altijd heeft, van de spoorwegen, die toch eigenlijk daar in het leven zijn geroepen van het geld door hem opgebracht.

Een veehandelaar te Poerworedjo, die jaarlijks aan spoorvrachten alleen van Poerworedjo naar West-Java c. c. f 50 000 betaalt, kreeg dezer dagen nul op zijn request, toen hij om vermindering of restitutie van spoorvrachten vroeg.

Hij toonde het onbillijke aan, dat hij voor een wagenlading van tien sappi's, die een inkoopswaarde van f 200, vertegenwoordigen, aan spoorvracht moest betalen van Poerworedjo naar de volgende plaatsen: naar Bandoeng f 52,35; naar Soekaboemi f 53,70; naar Buitenzorg f 53,70; naar Mr. Cornelis f 62,70; naar Weltevreden f 63,70; naar Tandjong Priok f 70,70; en wees herhaaldelijk op de wanverhouding dier vrachtprijzen.

Niets mocht baten en hij staat nu voor de keus òf zijn nering vaarwel te zeggen, òf door te blijven werken ten faveure van de Staatsspoorwegen.

Hoewel de verwachtingen van den suikeroogst, in verband met de ongunstige weersgesteldheid, vooral wat de regenverdeeling aangaat, gedurende den afgeloopen West-moesson niet zeer groot waren en over het algemeen in Oost-Java geen groote oogst verwacht werd, bleek ten slotte dat, op twee na, alle residentiën een grooter productie opleverden dan in het afgeloopen jaar.

Volgens den heer Dickhoff toch, in zijn „Archief voor de Java-suikerindustrie" waren gedurende 1902 182 fabrieken in werking en werd de oogst van 1902 op 1.483.491 picols meer geschat dan die van 1901, terwijl de totale oppervlakte, welke voor den oogst 1902—1903 met riet beplant werd, een toename van den bruto-aanplant van slechts 0,14 pct. aantoonde.

Aan de „Louisiana and Sugar Manufacturer" zijn door het Bat. Nbl. eenige cijfers ontleend betreffende de suikeropbrengst der geheele wereld sedert 1853 en blijkt hieruit dat die in 50 jaren is toegenomen met 623 pCt., die van rietsuiker met 201 pCt. en die van bietsuiker met 3263 pCt.

Dat de regeering door blijft gaan zich het lot der noodlijdende bevolking aantetrekken, blijkt weêr uit verschillende maatregelen en besluiten door haar genomen.

In het Bat. Nbl. lezen wij o. a. dat de resident van Soerakarta, met het oog op de te verwachten schaarschte aan voedingsmiddelen, aan de regeering heeft voorgesteld de tijdelijke verlaging te willen bestendigen van de vrachtprijzen voor zendingen van de stations, gelegen op het baanvak Kertosentono-Walikoekoen naar het station Solo Djebrès en tusschenliggende stations en halten, waarop door de regeering gunstig is beschikt.

Ook heeft de regeering ongeveer 100 picol zaaizaad laten komen van Indramajoe, het rijstland bij uitnemendheid, en deze zaadpadi onder de bevolking laten verdeelen.

Verder meldt de Locomief dat er een som door de regeering beschikbaar is gesteld, voor den inhuur van ploegvee voor de bewerking der sawah's, van dat gedeelte der inlandsche landbouwende bevolking van eenige desa's der afdeeling Koedoes, dat de middelen niet bezit tot den aankoop of inhuur van dit ploegvee.

Ook verdient de Chef der exploitatie van de Semarang-Joana Stoomtram-maatschappij allen lof voor zijn welwillendheid om, ten behoeve van het vervoer van de ter tegemoetkoming der noodlijdende bevolking van een district in Pati te Bodjenegoro aan te koopen 1000 karbouwen, een belangrijke reductie te verleenen op de transportkosten, van f 40 per veewagen; volgens tarief, is die prijs tot f 22 verminderd.

Onder den titel „Oneerlijke concurentie" komt in de Sem. Ct. een opstel voor, handelende over de concurrentie van ambtenaren en aan het geven van de voorkeur aan Chineezen boven Europeanen, bij uitbesteding van levering bij Gouvernementswerken.

Voijageur, de Correspondent, dien wij reeds meermalen in ons blad hebben aanhaald, vindt het terecht vreemd dat, in verband met de tegenwoordige malaise in den groot- zoowel als kleinhandel en den strijd om het bestaan, vooral van den kleinhandelaar en neringdoende, de regeering geen paal en perk stelt aan het clandestiene handeldrijven harer ambtenaren, waarvan sommigen, hoewel een goed salaris genietende, zich voltsrekt niet ontzien om met allerlei zaakjes hun inkomen te vermeerderen en hierdoor een gedeelte van het brood uit den mond nemen van hen, die er van moeten bestaan.

Het is overbekend, zegt hij, dat de vrouwen van vele ambtenaren met het houden van batikerijen en het verkoopen van sarongs nog een aardigen duit weten te verdienen. Ook het agent spelen voor onderneming en voor levensverzekering-, brandassurantie- en andere maatschappijen is een bezigheid, waarmede menig ambtenaar geld verdient.

Zoo is tegenwoordig het houden van een melkerij een geliefkoosde en voordeelige bezigheid voornamelijk voor de dames der ambtenaren geworden, terwijl men op alle plaatsen in Indië en op grootere plaatsen het meest dien misstand aantreft van ambtenaren-handelaren, hoewel er toch een gouvernements-besluit bestaat, waarbij het streng verboden is aan ambtenaren en hun vrouwen handel te drijvèn.

En het zijn natuurlijk de particutlieren, de neringdoenden, die ieder jaar meer patentbelasting moeten betalen, die er onder lijden.

Ook moet het opgevallen zijn dat in den tegenwoordigen tijd bij de gouvernements-werken, zooals bij waterstaat en irrigatie, voor het uitbesteden van grondverzet, levering van grint, zand en steenen enz. chineezen, in stede van europeanen, worden aangenomen.

Deze klachten kunnen o. i. niet anders dan billijk en gegrond genoemd worden en hoe eerder aan deze concurrentie een einde gemaakt wordt hoe beter en rechtvaardiger.

Op gebied van onderwijs kunnen wij mededeelen dat, volgens het Bat. Nbl., te Buitenzorg door een Chineesche vereeniging een school is opgericht, evenals te Soerabaja reeds bestaat, voor Chineesche kinderen, welke reeds 80 leerlingen telt. Het doel dezer school is niet alleen de leerlingen te oefenen in lezen, schrijven en rekenen in de maleische taal, maar ook in de chineesche, opdat de hier geboren en getogen chineezen mettertijd ook de chineesche taal- en letterkunde zullen leeren kennen.

Nog eens *Lamongan*. De armoede onder de bevolking moet, blijkens de Locomotief, dit jaar al bijzonder groot zijn, gelukkig de regens thans flink zijn ingevallen en dank de gift van de regeering, groot f 30.000, waarmede al dadelijk veel hulp kan worden verleend.

Paarden, geiten, sappies, eenden en kippen werden reeds lang te Soerabaija te gelde gemaakt, terwijl zelfs huisraad, snuisterijen, kapok en houtskolen, ja alles werd verkocht of verpand, totdat de menschen eindelijk moesten gaan bedelen en hun aantal was legio.

Op allerlei wijzen trachten zij aan den kost te komen, de een met clandestien zout vervaardigen en verkoopen, de ander met meer djatihout uit de bosschen te kappen dan gewoonlijk en dit te verkoopen aan de chineesche hadji's, die steeds geld voorschieten, ja zelfs nu al op den padi-oogst van het volgende jaar.

In het naburige Sedajoe verschaffen de kalkbranderijen en kalkovens gelukkig aan velen nog werk, hoewel het met dezen tak van industrie tegenwoordig minder naar wensch moet gaan, voornamelijk tengevolge van de staking der Solo-valleiwerken, waar veel kalk verbruikt werd en door de weinige bouwerijen op Soerabaija.

Oost en West in Oost-Indië kan nu krachtig aan het werk gaan, zoo lezen wij in het Bat. Nbl., daar de aangevraagde subsidie, ten behoeve der te Batavia te openen permanente tentoonstelling van inlandsche nijverheid en kunst, is toegekend en wel van f 10.000 voor de inrichting van een gebouw en voor de bestrijding der bedrijfskosten gedurende het komende jaar, benevens een ter zijner tijd terug te betalen tegemoetkoming van f 10.000 voor den aankoop van verschillende artikelen als houtsnijwerk, batiks, enz.

Vreemd dat de handel in kains en batiks in Solo gedurende den laatsten tijd met den dag toeneemt, terwijl zulks in tegenovergestelden zin plaats heeft in Djokja.

Blijkens het Bat. Nbl. toch brengen te Solo honderden Soendaneezen de kains aldaar ter markt, om met het ontvangen geld weder inkoopen te doen.

Een enkele handelaar zette in één maand voor een waarde van f 20.000 om, waaronder voor een goed deel gebatikte sjaals, welke veel aftrek vinden, meer zelfs dan de uit Europa aangevoerde sjaals van zijde.

Het inlandsche bestuur is er dan ook voortdurend op uit de vervaardiging van Solosche gebatikte goederen aan te moedigen, waarom reeds, om dien handel gemakkelijker te maken, officieel eenige inlandsche makelaars zijn aangesteld.

De aanmaak van gebatikte goederen staat te Djokja nagenoeg stil. De kains, welke hier nog vervaardigd worden, doen wel goede prijzen maar niet op Djokja zelf, waar ze voor een appel en een ei door Bataviasche handelaren worden opgekocht, om ginds met 100 pct. winst van de hand gezet te worden. De liefhebberij voor het batikken gaat er uit, waar prinsen en regenten zelf de z. g. getjapte kains dragen, daarin natuurlijk nagevolgd door de lagere hoofden en het volk.

Het vorenstaande strekt zeer zeker niet tot aanmoediging van de inlandsche kunstnijverheid; wij hopen echter dat de aanstaande permanente tentoonstelling te Batavia van Oost en West spoedig een gunstige verandering in dezen toestand zal teweegbrengen.

Uit het verslag der vergadering van de afd. Bandoeng van den Indischen Bond, opgenomen in de Preangerbode, blijkt dat met de voorbereiding van het werkplan reeds een aanvang is gemaakt en men besloten heeft elke algemeene vergadering door een lezing te doen voorafgaan.

Het werkplan van de afdeeling werd bekend gemaakt en medegedeeld dat begonnen zou worden met een informatie-bureau voor werkzoekenden en werkgevers. De bedoeling hiervan is dat er een Commissie of persoon is, waartoe betrekkingzoekenden zich kunnen wenden en die zich met de werkgevers in betrekking stelt.

Verder staat op het programma der vereeniging voor armenzorg, ten behoeve van die verarmde europeanen, die zich niet bij het protestantsche of katholieke kerkbestuur willen aanmelden of dit slechts met tegenzin doen.

Neutrale armenzorg moet er op elke plaats zijn, zonder op geloof te letten.

Dan is er in Bandoeng een hospitaal noodig voor europeanen in de eerste- en voor inlanders in de tweede plaats, ten einde te voorzien in eventueele gevallen dat man en vrouw, zwaar ziek, geheel en al aan inlandsche bedienden moeten worden overgelaten. In verband daarmede zijn wijkzusters hoog noodig en dienen jonge meisjes, die thans hun leven vrij wel nutteloos doorbrengen, in het verplegingsvak te worden opgeleid, om later daarvoor in aanmerking gebracht te kunnen worden.

Uil een artikel van de „Sumatra Post" blijkt dat men in Deli ook niet zoo geheel met den heer Brand sympathiseert, wat zijn beschouwing van den toestand aangaat in zijn boek over de millioenen van Deli. Het blad beschuldigt den heer B. wel niet van onwaarheid maar het stelt tegenover de feiten andere, die even waar zijn en een geheel ander licht op de zaak werpen.

Een der laatste Deli couranten bevat een algemeen overzicht dat der lezing zeer waard is. Het bespreekt het plan van den heer Van Deventer, die de veel besproken eereschuld wil afdoen, middels terugbetaling van 100 millioen gulden en de Indische kas te ontlasten van de verplichting om rente te betalen over de vroeger van de koloniale kas verstrekte voorschotten.

Het blad vindt het beter drie honderd dan één honderd millioen te leenen, mits de overtuiging bij de regeering in Nederland en in Nederlandsch-Indië eerst vaststa, dat de hoofdzaak — de rehabilitatie van den armen inlander tot een man, die van pauper en armlastige weder tot gezeten desaman zal zijn gestegen — de financieele kracht van het rijk zal herstellen, en dus al de voorgenomen werken voor de defensie, de groote hoofdspoorwegen, de havens van Soerabaya en de Solo-vallei, voor de invoering van pandhuizen, enz. enz. „rentegevende handelstransacties" worden, maar dan moet die leening kome ten name van Indië! Nederland neme op zich een flink deel der rente te betalen, doch zij kome ten name der Koloniën, opdat niet de een of andere B.V. op de heillooze gedachte kome, de leening te laten voor hem, die de eigenaar van het bonnetje is.

West-Indische Berichten.

Het rapport van Professor Went omtrent den toestand van land- en tuinbouw op de Nederlandsche antillen, eenigen tijd geleden door ons in dit blad besproken is verre van aangenaam in Curaçao opgenomen en heeft in de Couranten aldaar aanleiding gegeven tot menige vinnige aanmerking.

Bijblad
VAN
HET KOLONIAAL WEEKBLAD
Donderdag 15 Januari 1903.

Inderdaad heeft de Hoogleeraar zich in dat rapport, zooals wij toenmaals met een enkel woord schreven, nogal eens zeer scherp uitgelaten en wij lieten dan ook, waar dit kon, dergelijke uitingen met voordacht achterwege; maar begrijpen, dat velen in de kolonie er door geprikkeld werden en er niet op zwegen.

In de *Vrijmoedige* kapittelt een inzender „J. H. B. G." den Hoogleeraar over den toon van het rapport maar ook over verschillende onjuistheden daarin verkondigd, en in de *Amigoe di Curaçao* wordt in een paar hoofdartikelen, hoewel op meer bezadigden toon een kritiek er op gegeven.

Het zou niet veel ter zake afdoen, aan te halen, wat volgens genoemde bladen onjuist is weergegeven of verkeerd is beoordeeld èn omdat wij te wijdloopig zouden worden èn omdat 't te bezwaarlijk zou zijn de gegrondheid van de tegenovergestelde meeningen terdege te toetsen; wel mag echter verondersteld worden, dat door deskundigen met de opmerkingen en tegenwerpingen rekening zal worden gehouden, met name door den inspekteur, wiens taak 't zal zijn, de door Professor Went aangewezen misstanden nauwkeurig te onderzoeken.

* * *

De Minister van Koloniën heeft op de laatste Surinaamsche begrooting heel wat posten geschrapt o. a. ook een van f 6460.— voor uitbreiding van het politiekorps, wat in de kolonie met leede oogen is gezien en te betreuren is, want te oordeelen naar 't geen er van de politie geeischt wordt en in de naaste toekomst nog meer gevorderd zal worden, was deze meerdere uitgave zeker geen luxe. Te begrijpen is 't dan ook dat *Onze West* in de volgende woorden zijn wrevel te te kennen geeft.

Bedenkelijk achten wij 't, dat de Minister, met één pennestreep, zaken schrapt, die na rijp overleg tusschen Bestuur en Staten urgent geacht werden. Zoo bijv. de uitbreiding van het politiekorps. Zoo er iets urgent is, dan is het wel deze uitbreiding. Het korps is absoluut onvoldoende voor de bewaking der stad. De dienst is in normale omstandigheden reeds zwaarder dan in billijkheid gevergd mag worden, maar wanneer — zooals in den laatsten tijd herhaaldelijk het geval was — bizondere omstandigheden den dienst nog komen verzwaren (als bijv. assistentie noodig is in de districten) dan wordt de dienst voor de beambten „afbeulend" op een wijze in strijd met alle beginselen van billijkheid, en zeker ook in strijd met de beginselen van „christelijke naastenliefde".

Wanneer nu Bestuur en Staten eenstemmig een uitbreiding van dat korps met 10 man urgent verklaren, dan gaat het toch niet aan den post te royeeren, omdat al sedert jaren een reorganisatie van de landmacht in Suriname in overweging is. Die „overweging" verkeert nog in zoo 'n begin-stadium, dat wijlen Minister van Asch van Wijck zich voorstelde een commissie te benoemen, om over de wenschelijkheid der beoogde reorganisatie rapport uit te brengen. Eer de reorganisatie tot stand komt, kunnen nog wel eenige jaren verloopen. Toevallig kwam ons dezer dagen een stuk in handen waaruit blijkt, dat reeds in April 1865 de toenmalige Kommandant van post Coronie den Gouverneur het voorstel aan de hand deed de militairen in Suriname te vervangen door maréchausées. Hetzelfde denkbeeld werd in Maart of April 1891 weder geopperd door een inzender in de *Nwe. Rott. Crt.* Minister van Asch van Wijck nam de zaak ter hand in 1901 doch ook hem heeft het plan overleefd. En nu vragen wij in gemoede, of het aangaat te wachten op de verwezenlijking van een dergelijk plan, alvorens te voldoen aan een oogenblikkelijke behoefte tot aanvulling van het korps, een behoefte die luid om voorziening roept.

Inderdaad begrijpen wij niet hoe de Minister een dergelijken post heeft kunnen schrappen. Niet alleen is het royeeren van deze post o. i. een staaltje van zuinigheid die de wijsheid bedriegt, doch het bewijst tevens dat de Minister met luchthartigheid heenstapt over argumenten door Bestuur en Kol. Staten aangevoerd.

* * *

Met genoegen lazen wij het onderstaande berichtje in O. W, en hopen, dat spoedig in ons blad „officieel" van een gevormde afdeeling gewag kan worden gemaakt.

De afdeeling in Suriname van de Vereeniging „Oost en West" zal vermoedelijk binnenkort haar beslag krijgen. In het district Coronie melden zich reeds een vijftiental personen aan om toe te treden als lid. Bij de redactie van dit blad melden zich eveneens eenige personen aan. Ook in Het Park, vernemen wij, lieten enkelen leden zich als lid inschrijven.

Van vreemde Koloniën.

De Antillen, die zich geruimen tijd in een groote mate van voorspoed mochten verheugen, beleven nu een tijdperk van achteruitgang met nagenoeg wiskunstige zekerheid dat de dagen van weleer niet meer zullen terugkeeren.

Jamaica, dat door Engeland tant soit peu voorloopig ten minste weer op de been geholpen is en dank zij ook de bereidwilligheid van den fiscus om de duimschroeven wat vaster aan te zetten, bij het opmaken der balans over het, den 1en April 1902 verstreken begrootingsjaar, op een klein overschotje kon wijzen, heeft het sedert eenigen tijd over een anderen boeg gegooid en zich vooral op de bananen-cultuur toegelegd.

Zijn grootste afnemer op dit gebied is broeder Jonathan, die ook elders in de West-Indische wateren een zeer welgeziene klant is.

Een opmerkelijk verschijnsel is wel het feit dat de Engelsche en Fransche heerschers over verschillende eilanden aldaar zich op oeconomisch gebied door vreemdelingen laten verdringen.

De Atlas-lijn, wier schepen onder Engelsche vlag de verbinding tusschen New-York, Kingstown op Jamaica en Centraal-Amerika onderhielden heeft reeds een tijdje geleden hare vloot aan de Hamburg-Amerika-lijn overgedaan, welke nu ook onlangs de Cameron-lijn moet hebben opgeslokt, die de verbinding tusschen New-York en Haïti bezorgde.

Op het oogenblik wordt nog de Elder Demster Company door de kolonie Jamaica zwaar gesubsidieerd in de hoop, dat door de rechtstreeksche verbinding met het moederland door middel van de schepen dier Maatschappij, de export naar Engeland zal worden bevorderd.

Maar reeds doen zich teekenen voor, die er op wijzen dat het optreden der Duitschers in deze buurt niet zonder gevolg zal blijven. Er begint zich toch onder de Jamaicaansche planters een neiging baan te breken om hunne producten niet meer naar Londen te zenden, maar naar Hamburg of Havre. Voor de waren, die voor orders naar Havre gezonden worden moet bovendien een veel beteren prijs behaald worden dan te Londen.

En, terwijl dus hier de banden, die deze oudste Engelsche kolonie in die streken met het moederland verbinden, al losser en losser worden, merkt men in de Fransche Antillen een zelfde verschijnsel op.

Daar verwacht men alle heil van de groote kapitalen, waarover Amerika kan beschikken, dat zich reeds als beschermer begint te gevoelen, getuige zijn optreden na de ramp, die Martinique teisterde. Op het oogenblik moet een Amerikaansch officier in opdracht zijner regeering op dat eiland verwijlen om ter plaatse zelf een onderzoek in te stellen naar de beste wijze om het bedrag van omstreeks 250000 gulden, waarover nog ten behoeve der noodlijdenden aldaar door president Roosevelt kan worden beschikt, voor het beoogde doel te besteden.

Op Guadeloupe trachten de bladen zoowel als de kamers van koophandel ook reeds het Amerikaansch kapitaal te lokken en het is naar aanleiding hiervan, dat ik de volgende behartenswaardige woorden ontleen aan een schrijven van een der vaste medewerkers aan de *Depêche Coloniale*, Joseph Lhéritier:

„Wij missen den moed om onze landgenooten op Guadeloupe al te hard te vallen, nu zij aan de Vereenigde Staten vragen wat Frankrijk nalaat te doen. Zij willen leven en, laat het ons gerust zeggen, zij zouden nog liever onder een andere vlag leven dan voor de schitterende kleuren sterven, die nu nog boven hunne hoofden wapperen. Dat is immers hun recht".

„De kleine staten, die zich niet onder de bescherming van grootere hebben gesteld, staan thans bloot aan de aanvallen der domineerende volkeren. Men ontzegt hun nog niet het recht om te leven, maar men betwist hun reeds de plaats, die zij in de geschiedenis innemen."

Met deze woorden opent de heer Almada Negreiros zijn *Portugeesch Heldengedicht*, dat de geschiedenis bevat van het portugeesch koloniaal bestaan van af de eerste ontdekkingsreizen, die van dat land uitgingen, tot op den dag van heden en waaraan dus de nachtkaarsscène ontbreekt, die men zich gemeenlijk als droevig naspel van dezen epos denkt.

Ten bewijze hoezeer men dwaalt door aan te nemen dat Portugal het niet zou hebben verstaan om zijne thans nog zoo uitgestrekte bezittingen in andere werelddeelen tot ontwikkeling te brengen geeft de schrijver, aan de hand van statistieke gegevens, een kijkje op den oeconomischen vooruitgang dier bezittingen in de afgeloopen eeuw. De handelsomzet der Kaap Verdische eilanden, van Portugeesch Guinea, van de eilanden San Thomé en do Prince, van Angola, van Mozambique en van Macao steeg van 1809 tot 1900 van respt. f 300000, f 500000, f 75000, f 500000, f 750000, f 22000000 tot respt. ongeveer 8, 3, 14, 29, 34 en 54 millioenen guldens, terwijl de handelsomzet van Portugeesch Indië en van Portugeesch Timor van 1842 tot 1900 van resp. f 850000 en f 240000 tot resp. ruim 6 millioen en ongeveer 1.200.000 gulden steeg.

De schrijver besluit zijn overzicht met het uitspreken zijner overtuiging dat de portugeesche koloniën een waarborg voor de toekomst van zijn land opleveren en dat Portugal zijne plaats in de rij der koloniale mogendheden van den eersten rang zal weten te hernemen.

Ongetwijfeld zal een ieder met het oog op vorenstaande cijfers moeten toegeven dat in de afgeloopen eeuw een merkbare vooruitgang in den oeconomischen toestand der portugeesche koloniën viel te constateeren.

Toch zal er nog veel moeten gebeuren voordat men van die koloniën zal kunnen getuigen dat zij in bloeienden toestand verkeeren. Daartoe zal het portugeesche volk zich vele offers moeten getroosten, die in verloop van tijd zeker vruchtdragend zullen blijken. Maar de, in berooide financieele omstandigheden verkeerende Portugeesche staat kan zulke offers niet brengen en het ligt dus op den weg van het particulier initiatief om het vraagstuk van de verdere ontwikkeling der koloniën in patriottischen zin op te lossen.

En nu valt juist te constateeren dat nog zeer onlangs is gebleken dat het particulier initiatief in Portugal in dien geest reeds werkzaam is.

Aan het jongste verslag van den Franschen consul te Porto, Marius André, ontleen ik dat op het initiatief van den minister van Marine eene commissie zich heeft geconstitueerd, welke zich de oprichting voorstelt eener zuiver Portugeesche maatschappij voor de ontginning, in den ruimsten zin van het woord, van het district Lunda der kolonie Angola. Aan die maatschappij zou dan een grondgebied, ter grootte van 180000 vierkante kilometers worden overgelaten.

Hoezeer zulk een reusachtige concessie gemeenlijk niet de gewenschte vorm moet worden geacht om een kolonie tot ontwikkeling te brengen, wijl een daardoor in het leven geroepen machtige corporatie, blijkens de ondervinding, maar al te licht tot misbruik van macht tegenover de inheemsche bevolking overgaat, moet voor de toekomst dier bevolking toch meer heil verwacht worden van zulk een poging tot ontsluiting van haar gebied dan van den toestand van stilstand, die in den laatsten tijd in de van nature zoo rijke kolonie Angola viel op te merken en o. a. ook een tegenvallertje opleverde voor de nog zoo jonge textiele industrie van Porto.

v. H.

INGEZONDEN.

Kantteekening.

Geëerde Redactie!

Mag ik eene zeer korte kantteekening makén op de beschouwing, die Oost en West wel wil wijden aan mijn ingezonden stuk »Het moet?«

»Q. N. (lees ik daar) bestrijdt niet de stelling: dat Nederland, behalve andere verplichtingen, ook financieel aan Oost-Indië eene eereschuld heeft, volgens het betoog van E. B. Kielstra, in het Januari-nummer van »Onze Eeuw« zelfs eene wettelijke schuld.«

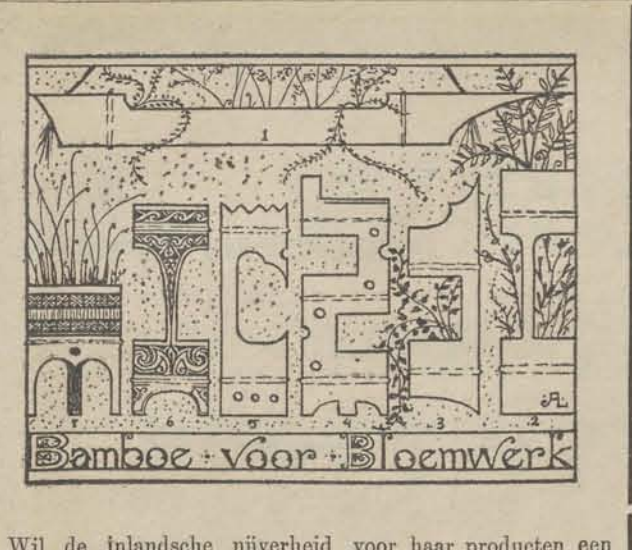
Dat in mijn stuk geen woord van *bestrijding* dier stelling voorkomt is volkomen juist.

Maar wanneer uwe redactie hierop laat volgen dat Q. N. er wel aan twijfelt »of door het betalen zelfs van al die *verschuldigde* millioenen Oost-Indië te redden is, en met dien twijfel behept van meening is dat het, bij de vele eischen hier in het vaderland, voor onze natie onmogelijk is om zijne *schuld* aan O.-I. af te doen«; wanneer hierop nog volgt dat de vermeerdering der bevolking op mij invloed heeft als *gewetensstopper*; —

dan zal (met het oog op de door mij gecursiveerde woorden) het m. i. begrijpelijk zijn dat ik wensch in uw blad te mogen constateeren: mij van alle bestrijding onthoudende, heb ik niet meer bedoeld dan *volkomen in het midden te laten* of Nederland al dan niet de financieele schuldenaar van Indië is, hetzij in eere hetzij naar de wet.

Q. N.

Den Haag, 9 Januari 1903.

Wil de inlandsche nijverheid voor haar producten een grooter afzetgebied vinden, dan moet ook de keuze van het geproduceerde uitgebreid worden. Hetgeen de Inlander veelal maakt, is bestemd en berekend voor de eigen, primitieve huishouding en slechts een deel er van zal in Europa toepassing kunnen vinden. Nieuwe takken van nijverheid moeten ingevoerd worden, bestaande uitgebreid en verbeterd, de aangeboren handigheid van den Inlander in breeden zin nuttig gemaakt! Een schoone taak, waarvan het belang voor de inlandsche welvaart volkomen opweegt tegen de vele moeilijkheden, die dit urgente vraagstuk met zich brengt!

Natuurlijk zullen die ambachten de schoonste vruchten opleveren, waarbij van het inheemsche materiaal profijt wordt getrokken; men is van jongs af er mee vertrouwd en de mindere transportkosten van het bewerkte materiaal geven een dergelijke industrie een goeden voorsprong. Ook zal het wenschelijk wezen die bewerkingen uit te kiezen, waarvoor weinig of geen werktuigen noodig zijn; ook diegene, welke door geen machine op grooter schaal nagevolgd kunnen worden. Is hierbij gelegenheid. typisch Indische versieringen toe te passen, zonder dat de prijs commerciëel onbruikbaar behoeft te stijgen, dan mag wel op gunstig succes gerekend worden.

In dit verband is het niet van practisch belang ontbloot te wijzen op het eigenaardig gebruik, dat de Japanner van bamboe maakt voor zijn bloemen-arrangement, iets, dat naar ik van Indische kennissen verneem, sinds eenige jaren ook in Indië sporadisch nagevolgd wordt. Hij profiteert van de holle schacht door op enkele plaatsen de huid te verwijderen. Plantjes hierin, die grond vinden in de aarde, door de geleding gestut, groeien goed en enkele bloemtakken, mooi geschikt, maken dit eenvoudig voorwerp tot een fraai stuk in de kamer.

Eenige jaren geleden, toen over de zoo gecompliceerde kunst van bloemen-arrangement in Japan meer bekend werd, heb ik kennissen op tuinbouw-gebied, die reeds lang gemopperd hadden over de akelige mandjes van ijzerdraad en vlechtwerk, door Duitschland overvloedig toegevoerd, op dit prachtig bruikbaar materiaal gewezen. Eenige voorwerpen, door mij naar Japansche modellen gemaakt, dienden daarbij tot overtuigingsstukken. Die dingen pakten bizonder! De nobele, gele bamboekleur deed zoo mooi als achtergrond van het plantengroen; elke bloemtint deed er goed tegen. Met enkele takken en varentjes was een smaakvol geheel te krijgen, juist wat het streven der ontwikkelde bloemisten gaat worden. Modellen, met planten gevuld, werden door hen geëxposeerd in winkels te Leiden en Amsterdam en hadden een zoodanig succes bij het publiek, dat deze firma's besloten op grooter schaal met dit nieuwe materiaal te gaan werken.

Doch hierbij deed zich een moeielijkheid voor! Bruikbaar zijn alleen rechte stukken, vooral die, waarbij geledingen kort op elkaar volgen; een middellijn van 1 dM. is minstens noodig om de plantjes goede huisvesting te geven. En *die* bamboesoorten waren hier niet te krijgen, hoogstens in beschadigde exemplaren. Bamboe direct uit Indië te ontbieden, in kleinere hoeveelheid, werd te kostbaar en leverde te veel risico op, wat de bruikbaarheid betrof. De Duitsche importeurs van Japansche artikelen hadden geen van allen het bewerkte bamboe en konden het ook niet bezorgen. En zoo kwam er van de geheele zaak niets!

Doch nu doet zich bij mij de vraag op, of in deze lacune van den Japanschen export geen aanwijzing voor Indië ligt? Ik weet wel, dat het vervaardigen van dit artikel zich vooreerst tot enkele arbeiders zal beperken, maar toch ligt er een toekomst in! Alleen in Holland wordt jaarlijks voor vele duizenden aan bloemisten materiaal ingevoerd en dit bedrag stijgt steeds. Dit bamboewerk kost weinig aan materiaal en bewerking; gewicht en volume zijn gering zoodat het alleen reeds door goedkoopte een ernstige mededinger kan worden. Ook de exploitatie zal niet zwaar vallen! Een monstercollectie aan enkele firma's en bespreking in een der tuinbouwbladen is wel het voornaamste werk.

Hoofdzaak is, dat er eens een poging in't werk gesteld wordt! Enkele aanwijzingen kunnen daarbij dienstig zijn. Wat het maken betreft, diene het volgende:

De bamboe moet van goede kwaliteit zijn en zonder vlekken. De minimum-dikte is hierboven opgegeven. Het uithalen geschiedt met een fijn zaagje en door splijten, waarna met een mes de contouren bijgewerkt worden. Gezorgd moet vooral worden voor een bewaren van het evenwicht en van een zuiver grondvlak; wanneer dit niet behartigd wordt, is het product gewoonweg onbruikbaar.

De vorm kan men naar de toepassing in drie modellen verdeelen. De eerste (fig. 1) dient om in schuitjesvorm opgehangen te worden, de tweede (fig. 2) tot zelfstandige plaatsing, de derde (fig. 3) tot bevestiging aan een wand.

De plaatsing en vorm der gaten kan men daarnaar regelen waarbij partij getrokken moet worden van de plaats der geledingen. Ook de vakjes, die voor planten bestemd zijn, moeten een zoo hoogen wand bezitten, dat de inhoud voldoende aarde kan bergen. Allerlei variaties zijn zoo te maken, waarvan fig. 4 evenals de voorgaande naar Japansche modellen gekopieerd, een aardig voorbeeld is, dat den bloemist een zeer dankbaar voorwerp ter bloemenschikking geeft.

Ter conserveering van de gladde bamboehuid is het raadzaam, deze flink in te wrijven met een lapje, waarop was is aangebracht.

Ook is het wenschelijk, dat de poriën der doorgesneden bamboehuid — iets dat de Japansche bamboezen missen — gevuld worden met was. Bij ondervinding bleek n.l., dat bij het bevochtigen der plantjes het water hier indringt en spoedig het ondergedeelte ondermijnt, wat niet het geval was bij toepassing van was.

Ingewikkeld is het bewerken dus heelemaal niet, vooral niet voor de handige Indische bamboe-bewerkers! Tijdroovend evenmin, zoodat een geringe prijs mogelijk is!

Ook enkele exemplaren kunnen op dezelfde wijze vervaardigd worden en met snijwerk verfraaid. Dit is een nog dankbaarder onderwerp, omdat de ornamentvaardige inlander hier een ruim veld voor zich krijgt. Dat snijwerk op de bamboekokers, vooral van Bataks, Dajaks en Timoreezen is zoo bizonder mooi; wat in dit genre gemaakt wordt kan nu hoogstens dienen voor sigarenbekers en het is toch zoo jammer, dat dit werk geen meerdere uitgebreidheid verkrijgt. Het is een der glanspunten van de Indonesische sierkunst, die inderdaad verdient om verpleegd en vertroeteld te worden.

Over het snijwerk zelf behoef ik niets te zeggen. Alleen mag ik wel de aandacht vestigen op het à jour snijwerk, het opengewerkte ornament. Een betrekkelijk nadeel van enkele Japansche kokers is, dat de staande deelen een volkomen toevoer van licht en lucht verhinderen. Dit inconveniënt kan verminderd worden door in die deelen, waar zich geen aarde zal bevinden, een opengewerkt ornament aan te brengen, dat siert en tevens de bruikbaarheid van de bamboe verhoogt.

Het toe te passen ornament moet natuurlijk goed voeling houden met de aangebrachte gaten: de uitwerking der motieven moet zich gedwee schikken naar de grenslijnen der vakken en vanzelf ontstaat zoo een goede ornamentverspreiding. Als, zooals in fig. 6, vakken uitgesneden worden, die aan de bovenzijde gebogen zijn, vormt zich vanzelf een schuin toeloopend vak, dat als 't ware vraagt om toepassing van het Indonesische toempal-motief, waarvan op Dajaksche bamboekokers schitterende voorbeelden te vinden zijn. Op plaatsen, waar geen eigen bamboe-ornament te vinden is — van Java b. v. is mij weinig bekend, al is het heel goed mogelijk, dat er hier en daar belangrijks genoeg te vinden is — zou gevoegelijk van het Timor- en het Dajaksche bamboe-ornament gebruik gemaakt kunnen worden. [1]) Het eerste voor eenvoudige exemplaren het laatste voor meer weelderige uitvoering.

Het drakenbloed, dat de Dajaks op hun kokers smeren lijkt mij echter niet aanbevelenswaardig. Het brokkelt af en wordt gauw vuil. Veel bruikbaarder is daarentegen het procedé van W.-Timor: de gesneden deelen aan te vullen met zwarte was. Men wrijft dit gewoon over het snijwerk heen en de was pakt alleen op de uitgesneden plaatsen.

Zoo verkrijgt men een glad oppervlak, waarbij de zwarte kleur tegen het geel heel mooi doet.

En wil men iets anders dan snijwerk, dan kan men als revanche voor de onaangenaamheden van Merauke een typisch handprocedé aan de Papoea's ontleenen! Dezen splijten de klapperdop tot spitse, driehoekige stukken. De punt wordt in het vuur gloeiend gemaakt en al blazend onder den arbeid blijft de warmte voldoende om versieringen op de bamboehuid aan te brengen. Zelfs zeer fijne details kan men met dit primitieve materiaal uitvoeren.

Natuurlijk stijgen zóó versierde exemplaren in prijs. Ik betwijfel echter, of dit een bezwaar zal zijn, mits deze niet boven f 1.50 (vrij in Holland) gaat. »Mooie" mandjes doen in nettoprijs niet minder en verliezen het verweg in gedistingeerd uiterlijk. Mooie dingen ter rangschikking van bloemen mist de bloemist bepaald en speciaal voor het zoo toenemend gebruik van orchideeën is er weinig bruikbaars. Vandaar dat meer en meer glas- en aardewerk in gebruik gaat komen, dat echter in dit Indische werk een ernstigen concurrent zou vinden.

Leiden, Jan. 1903. J. A. LOEBÈR Jr.

1) Ik hoop, dat spoedig mijn studie van het Timor-ornament zal kunnen verschijnen, dat onder de circa 250 afbeeldingen heel wat belangrijks te zien geeft. Ook een kleinere over Dajaksche bamboesnijwerk.

Correspondentie

Eenige ingezonden stukken moeten wegens gebrek aan plaatsruimte blijven liggen.

Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften voor Oost- en West-Indië.

Teysmannia, 13e jaarg. (1902), afl. 10.

H. J. Wigman: Bloeitijd. — Dr. W. R. Tromp de Haas: Caroline-padi. — H. J. Wigman: De teelt van uien in Montserrat. — Dr. W. R. Tromp de Haas: Ervaring uit de praktijk met den verbouw, de bereiding en den afzet van Rameh. — Van Vuurden: Nieuwe rozen. — H. J. Wigman: Zoete aardappelen of bataten. — Boekbeschouwing. — Mededeelingen over Ooftteelt. — Sprokkelingen uit nieuwe publicaties. — Korte berichten uit 's Lands Plantentuin: Tabaksach, Kalisalpeter en „Guano".

Tijdschr. voor het Binnenl. Bestuur, Dl. XXIII, afl. 6.

G. K. F. van Huls: Verslag omtrent de werking van de „loemboeng-desa" in de res. Cheribon. — J. B. Leon: De tariefwet en de van den uitvoer van runderen geheven rechten. — Dr. J. H. F. Kohlbrugge: Het nieuwe reglement voor den inentingscursus bij de Landskoepokinrichting te Weltevreden. — J. Th. Petrus: Over steenkorven van gegalvaniseerd ijzerdraad voor dammen van Inlandsch maaksel. — Raden Tjokroamiprodjo: Is de Javaan lui? Adjunct-Djaksa: Het boetestelsel bij de uitspraak van straffen ter Politierol. — C. J. Hasselman: Nederlandsche belangstelling in Indische aangelegenheden. — Varia. — Vragenbord.

De Ingenieur, 18e jaarg. (1903) No. 2.

J. Schalij: Het zelfstandig bestaan van de verlegging van den Solomond.

De Indische Mercuur, 26e jaarg. (1903) No. 2.

De suikerindustrie op Java. — Over het blusschen van petroleumbranden. Goudbaggeren. — Nieuwe studie over het geslacht Eucalyptus. — Voor hondert vijf-en-twintig jaeren. — Indische petroleum en Amerika. — Kamer van Koophandel te Amsterdam. — Uit consulaire Verslagen: Zuid-China en Hongkong. — Verslagen van Maatschappijen. — Spoor- en Tramwegontvangsten. — Nieuwe Maatschappijen. — Kleine mededeelingen.

Verzending O.-I. Mail.

VOOR DEN HAAG.

Amsterdam, Nederl.,	16 Jan.	30 Jan.	11.30 's av.
Rotterdam, Lloyd,	23 »	6 Febr.	11.30 's av.
Genua, Nederland,	27 »	10 »	9.15 's av.
Marseille, Lloyd,	20 »	3 »	7.45 vm.
Marseille, Fr. dienst,	24 »	7 »	7.45 vm.
Brindisi, Eng. dienst,	16 »	30 Jan.	1.— mid.
Napels, Duits. dienst,	19 »	2 Febr.	9.45 's av.

Via Marseille: Suppletoire verzending van brieven, briefkaarten en aangeteekende stukken den dag volgende op den aangegeven maildag te 7.45 vm.

Via Napels: Suppletoire verzending den dag, volgende op den aangegeven maildag te 12, doch de aansluiting op het vertrek der booten is daarvan niet verzekerd.

Vereeniging OOST en WEST
Afdeeling 's-Gravenhage.

Aan het **Bureau Heerengracht 4**, zijn van **10—12** en van **2—4** uur, inlichtingen te bekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken.
Men kan die inlichtingen ook per brief vragen aan den Secretaris der 3de Commissie, den heer G. C. A. de Witt, *de Perponcherstraat n°. 93.*

- Een modiste die werk in Oost-Indië zoekt.
- Een Dame die lessen geeft in Noorsch, Zweedsch, Duitsch en Italiaansch.
- Drie jonge Dames voor Juffrouw van Gezelschap. Eene ook voor lectrice.
- Een bekwame linnennaaister.
- Twee jonge Dames die als Gouvernante of Bonne naar Indië willen.
- Een gegageerd Onderofficier der Genietroepen zoekt een betrekking voor loopend beheer; schrijfwerk of eene eenvoudige administratie; ook kantoorwerk in die richting.
- Eene dame voor 't les geven aan spraakgebrekkigen.
- Een Dame les geven in teekenen en portretschilderen.
- Een geroutineerd boekhouder 5 jaren als zoodanig in een hotel te Parijs werkzaam. Is tevens correspondent in de moderne talen. Uitmuntende referentiën.
- Twee Dames voor pianolessen.
- Een heer, gewezen fabricatiechef suikerfabriek, met diploma machinistenschool, voor admin. betrekking.
- Een Heer voor administratieve betrekking of magazijnmeester.
- Eene Dame te Leiden voor het maken van uitzetten.
- Een gep. Off. O. I. L. voor admin. werk zonder salaris.
- Een Heer voor Corrector aan eene drukkerij.
- Drie Dames voor waarnemen van een huishouden en naar Indiën gaan.
- Drie Dames om bejaarde dame gezelschap te houden.
- Twee Dames zoeken plaatsing als Stenograaf, ook voor les geven.
- Een jonge Dame zoekt een t'huis zonder salaris bij eene dame om deze in de avonduren gezelschap te houden; kan in 4 talen voorlezen en maakt muziek.
- Drie Dames om met eene familie op reis te gaan; waarvan de ééne Hollandsch, Duitsch, Fransch en Engelsch spreekt, hebben veel gereisd.
- Eene Juffrouw voor Depôthoudster.
- Een bekwaam machinist machine bankwerker voor plaatsing in Oost- of West-Indië.
- Drie gew. O.-I. ambt. voor adm. betrekking.
- Eene Dame v/h maken van fijne handwerken.
- Een Dame voor administratieve betrekking.
- Drie jonge Meisjes en een jonge Weduwe om als kinderjuffrouw mede naar Indië te gaan.
- Twee gep. off, reeds eenige jaren in Indië werkzaam geweest, voor adm. betrekking.
- Een geg. Conducteur der art. O.-I., met uitstekende aanbevelingen, voor admin betrekking, toezicht houden in fabriek, concierge, enz.

De 's-Gravenhaagsche Boek- en Handelsdrukkerij voorheen Gebr. Giunta d'Albani.